

HİNDİ MAHMÛD VE ESERLERİYLE İLGİLİ YAYIMLANAN BİR
MAKALE HAKKINDA*

Ahmet KARATAŞ**

* *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* Edebiyat Editörü Doç. Dr. Üzeyir ASLAN'ın notu: Bu yazıya konu olan H. YEKBAŞ'ın makalesi ile ilgili ben de birkaç hususu dile getirme mecburiyeti hissettim. Bu mecburiyet, tenkit yazarı Sayın A. KARATAŞ'ın tarafımıza göndermiş olduğu 07.10.2012 tarihli e-postadaki *Dergimizi*, hakemlerimizi ve hakemlik müessesesini zan altında bırakacak ifadelerinden hasıl olmuştur. Biz ne tenkit eden ne de tenkit edilen yazara taraf değiliz, fakat *Dergi* olarak ilmî gerçeklerin ortaya çıkmasını hedeflemekteyiz. Evvela belirtmeliyim ki Sayın Yekbaş çalışmasını 27.12.2011 tarihinde bize göndermiştir. Bu tarihten yayımlandığı Ekim 2012 tarihine kadar 9 ay gibi bir süre geçmiştir, yani makale vaktinde yayımlanamamıştır. Bunun sebebi araştırmacıların *Dergimize* göstermiş olduğu büyük teveccüh, yani yayımlanmayı bekleyen çok sayıda yazının bulunmasıdır. Sayın Yekbaş'ın makalesi de ancak sırası geldiğinde basılabilmıştır. Sayın A. Karataş'ın ifade ettiğine göre kendisi H. Yekbaş'la 26 Mayıs 2012'de Sivas'ta yapılan bir sempozyumda karşılaşmıştır, yani H. Yekbaş'ın makalesi sıraya konulduktan 5 ay sonra görüşmüşler; Sayın Yekbaş Hindî Mahmud üzerine bir çalışma yaptığını tenkit yazarı Sayın Karataş'a bildirmiştir. Sayın Karataş'ın 2007'de başladığı doktora tez konusu *Hindî Mahmûd, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kısa-ı Enbiya'sının Tenkitli Metni*'dir. Yazar, tezini kendi ifadesiyle "2011'in sonlarında" tamamlamıştır, yani H. Yekbaş'ın makalesini bize ulaştırdığı tarihle aynı dönemde. Tabii H. Yekbaş, makalesini tam olarak ne zaman tamamlamıştır ve ne zaman *Dergimize* göndermeye karar vermiştir, onu bilemiyoruz. Sayın Karataş tezini YÖK'e ulaştırmış, ancak tez 8 ay sonra Ulusal Tez Merkezi'nde kullanıma açılmıştır, yani Ağustos 2012'de (bk. 5. dipnot). Yine Sayın Karataş, A. Çelebi-oğlu'nun *Kanuni Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı* adlı çalışmasında belirttiği üzere Edirne Selimiye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunan Hindî Mahmûd'un *Sergüzeştname*'sine "rastlayınca" bu eserle ilgili bir dergide makale yayımlamış (*Osmanlı Araştırmaları*-37, 2011, s. 17-48), bu yayın sırasında "gerek dizgiden ve gerekse yazarın kendisinden kaynaklanan" hataları daha sonra düzeltmiştir (4. dipnot). Bir makale çalışması, elbette ki bir doktora tez çalışması gibi olamaz, belli oranda eksik ve yanlış bilgiler içerebilir. Ancak makalelerin, sonradan yapılacak mütemmim mahiyetteki çalışmalara basamak olduğu da bir gerçektir. Her çalışmada eksik ve yanlışlıklar bulunabilir, yazarın kendi çalışmalarında da, H. Yekbaş'ın çalışmasında da. Subjektif değerlendirmelerin ne taraflara ve ne de bilime olumlu katkısının olmadığı açıktır. Bu sebeple bu tenkit yazısında gerekli gördüğümüz yerlerde çıkarmalar yaptığımızı belirtmeliyim.

**Yard. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı. karatasahmed@gmail.com

Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi'nin 26. sayısında (Ekim 2012) Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Hakan Yekbaş tarafından "16. Asırda Yaşamış Bir Şairin Sergüzeşti: Hindî Mahmûd ve Eserleri" başlıklı bir makale yayımlandı. Söz konusu makale sebebiyle kaleme almak zorunda kaldığımız bu yazıda genel geçer araştırma yöntemlerini hatırlatıp akademik makalelerde her geçen gün daha sık karşımıza çıkan bazı problemlere ana hatlarıyla değinecek ve makalenin değerlendirmesini yapacağız.

Hindî Mahmûd XVI. asrın unutulmuş, adı tezkirelere bile girmemiş şâirlerinden birisidir. 1960'lara kadar kimsenin kendisinden bahsetmediği, tarih yazarlarının ve araştırmacılarının dikkatlerinden kaçan Hindî Mahmûd şimdiki bilgilerimize göre *Kısas-ı Enbiyâ* ve *Sergüzeştname* isimli iki hacimli manzum eserin şâiridir. G. M. Meredith-Owens 1950'li yılların sonlarında British Library'de kayıtlı (Or. 12173) *Kısas-ı Enbiyâ* nüshasından haberdâr edilince eseri incelemiş, hem manzumeyi hem de şâirini hayli ilginç bularak 1960'da konuyla ilgili "Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selim II" başlıklı bir tanıtım yazısı yazmıştır.¹ Meredith-Owens yazısında Hindî Mahmûd'un "kayıp" eseri *Sergüzeştname*'den heyecanla bahsetmiş, bu eserin bulunması hâlinde ilginç bilgilere ulaşılacağını söylemiştir.

Merhum Âmil Çelebioğlu Hocamız *Kanuni Sultân Süleyman Devri Türk Edebiyatı* adlı çalışmasının "Mesnevî Edebiyatı" bölümünde verdiği örnekler arasında Hindî Mahmûd'un *Sergüzeştname*'sini de saymış ve eserin Edirne Selimiye Kütüphanesi Ahmed Bâdi Efendi Koleksiyonu'nda (nr. 2162) olduğunu belirtmiştir.² Ancak, Osmanlı dönemi deniz savaşları, esâret hikâyeleri gibi konularla ilgili yapılan çalışmalarda Meredith-Owens'in yazısı referans gösterilerek *Sergüzeştname*'nin kayıp olduğu bilgisi tekrar edilmiştir.³

¹ G. M. Meredith-Owens, "Traces of a Lost Autobiographical Work by a Courtier of Selim II", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, XXIII/3 (London 1960), s. 456-463.

² Âmil Çelebioğlu, *Kanûni Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul 1994, s. 104.

³ Meselâ bk. Alessio Bombaci, "The Turcic Literatures. Introductory Notes on the History and Style", *Philologiae Turcicae Fundamenta*, Wiesbaden 1965, II, LXVIII;

2007'de *Hindî Mahmûd Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kıyas-ı Enbiyâsının Tenkidli Metni* başlığıyla doktora tez konumuzu belirledik. Yine 2007'den itibaren Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki akademik özgeçmişimize, İlahiyat Fakülteleri Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı'ndaki öğretim elemanları ve öğrencilerinin sitesi olan turkislamedebiyati.com adresindeki kişisel bilgilerimize doktora tez konusunu ilâve ettik. Anasayfasında "İlahiyat Fakültelerinde Devam Eden Tezler" veri tabanını oluşturarak yapılmakta olan yüksek lisans-doktora tezlerinin künyelerini yayımlayan ve bu kaydı daima güncelleyen TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi'ne tezimizin künyesi yazıldı. Dolayısıyla 2007'den itibaren Hindî Mahmud'la ilgili herhangi bir araştırma yapmak isteyen herkes internet arama motorlarına "Hindî Mahmûd"u yazdığı anda peşpeşe gelen linklerin tamamında doktora tez künyemiz bulunmaktaydı. Tezi hazırlama sürecinde yaptığımız hayli yorucu araştırmalar neticesinde *Sergüzeştname*'nin Edirne nüshasına rastlayınca* 50 yılı aşkın süredir "kayıp" olduğu söylenen eseri ilim dünyasına müjdelemek için 2011'de *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*'nde "Bir İnebahtı Gâzisinin Esâret Hâtıraları: Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd" başlıklı makaleyi neşrettik.⁴ Makalemizin son kısmında da transkripsiyonunu yapıp, şekil ve muhtevâ incelemesini tamamladığımız eseri gerekli notlar ve açıklamalar ilâvesiyle neşret-

Niccolò Capponi, *Victory of the West, The Story of the Battle of Lepanto*, Macmillan 2006, s. xxx, 210, 289; a.m.f., *Lepanto 1571: La Lega Santa Contro L'impero Ottomano*, Milano 2010, s. 242; Gülgün Üçel-Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İstanbul 2003, s. 328; Cemal Kafadar, "Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth Century Istanbul and First-Person Narratives in Ottoman Literature", *Studia Islamica*, sy. LXIX (Paris 1989), s. 131; adı geçen müellif bu makalesini *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken* adlı kitabında "Ben ve Başkaları: On Yedinci Yüzyıl İstanbulu'nda Bir Derviş'in Güncesi ve Osmanlı Edebiyatında Birinci Ağzdan Anlatılar" başlığıyla Türkçe'ye aktararak neşretmiştir (s. 39-71; İstanbul 2009) (Meredith-Owens'e atfen Hindî'den bahsettiği kısım, s. 50, 20. dipnot).

* Âmil Çelebioğlu, *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı* adlı çalışmasında (İstanbul 1994, s. 104) eserin bir nüshasının Edirne'de olduğunu haber verdiğine göre yazar nasıl oluyor da bu nüshaya "rastladığını" söyleyerek kendisi bulmuş gibi bir tutum takınıyor? (Ü.A.)

⁴ Ahmet Karataş, "Bir İnebahtı Gâzisinin Esâret Hâtıraları: Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd", *Osmanlı Araştırmaları*, sy. 37 (İstanbul 2011), s. 17-48. Makale neşredildikten sonra gerek bizden gerek dizgiden kaynaklanan bazı hatalar sonraki çalışmalarımızda düzeltilmiştir.

mek üzere olduğumuzu belirttik. 2011 biterken de doktora tezimizi tamamlayıp tezin bir nüshasını Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ne teslim ederek araştırmacıların tezden istifade etmesine izin verdik. Tezin bir nüshasını ayrıca Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne teslim ettik. Tez hazırlayan araştırmacıların bildiği üzere diploma alabilmek için YÖK'e de tezimizi yolladık.⁵

26 Mayıs 2012'de Sivas'ta yapılan *Sivashî Sûfi Şâir Ahmed Sûzî ve Dönemi Sempozyumu*'nda sayın Hakan Yekbaş'la tanışma imkânımız oldu. **Çalışmalarımızdan haberdâr olduğunu** kendisinin de Hindî Mahmûd'la ilgili bir makale hazırladığını ayaküstü sohbetimizde bize aktardı.

Sayın Yekbaş'ın künyesini yukarıda verdiğimiz makalesi Ekim 2012'de yayımlanınca yazıyı değerlendirme mecburiyeti hissettik. Söz konusu makale üç ana başlık altında ele alınacaktır.

A) Makalenin Araştırma Metodlarının Temel Özelliklerinden Yoksun Oluşu

Sayın Yekbaş makalesinde Meredith-Owens'ten itibaren yukarıda isimlerini verdiğimiz araştırmacılardan ve künyelerini yazdığımız çalışmalarından dipnotlar ve kaynakça da dahil olmak üzere hiçbir yerde bahsetmemiştir. Üstelik makalesini baştan sona “tespit etmiş olduğumuz”⁶ “ilk defa bizim tarafımızdan tanıtılmakta”,⁷ “tespitlerimize göre”⁸ “ilim âlemine tanıtılmamız”⁹ şeklindeki ifadelerle kurgulamış, yapılan bunca çalışmayı ve neşri yok saymıştır. 52 yıllık geçmiş bir yana 2007'den beri bir tuşla zaten “ilim âlemi”nin gördüğü bir konu hangi yönüyle “ilk” defa tanıtılmaktadır?

Sayın Yekbaş, “tespit ettiği” (!) *Kıyas-ı Enbiyâ*'nın British Library nüshası üzerinde durmuş, eserin dünya kütüphanelerindeki diğer nüsha-

⁵ Tezimizin tamamlandığına dair bilgi YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında yaklaşık 8 ay sonra yer alabildi. YÖK'ün bu tarz güncellemeleri daha sık arayla yapması gerektiğini bu vesileyle ifade etmek isteriz.

⁶ bk. a.g.m., s. 137 (“Özet”).

⁷ a.g.m., s. 156.

⁸ a.g.m., s. 171.

⁹ a.g.m., s. 172.

larından bahsetmeyerek British nüshasının yegane nüsha olduğu izlenimini yaratmıştır. Halbuki kendisinin de **bizzât** veya **bilvesîle** haberdâr olduğu doktora tezimiz bir **tenkidli neşir** çalışması olduğuna göre *Kıyas-ı Enbiyâ*'nın birkaç nüshası bulunmaktadır. Görüldüğü üzere bilimsel bir makale yazmanın ilk basamaklarını teşkil eden **okuma, araştırma, kaynak tarama, veri toplama** gibi temel hazırlıklar ya yeterince yapılmamış veya yapılmasına rağmen neticeler makaleye yansıtılmamıştır.

B) Makaledeki Bilimsel Hatalar ve Yanlış Tespitler

Bu yazının şüphesiz üzerinde en çok durulacak yanı sayın Yekbaş'ın makalesindeki hatalı okumaları ve bunların yol açtığı yanlış sonuçları ortaya koyduğumuz bu kısımdır. Sayın Yekbaş'ın metin okuma hususundaki temel hatası müellifin/müstenihin yazısına âşına olmadan, metni anlamadan, alelacele çözümlenmeye çalışmış olmasıdır. Bilhassa *Sergüzeşt-nâme*'de müellif/müstensih kelimeleri çoğu yerde özensizce yazmıştır. Noktaları unutmuş, aynı kelimeleri değişik varaklarda farklı şekillerde kaydetmiş, zaman zaman kelime unutarak veznin bozulmasına sebebiyet vermiştir. Metin okunup bunun üzerine hüküm inşâ edilmeye çalışılırken bu hususlar farkedilmeli ve ona göre mesele ele alınmalıydı. Bu hataları makaledeki sıralamaya göre aşağıda değerlendirmeye çalışacağız.

Sayın Yekbaş, s. 139'da *Kıyas-ı Enbiyâ*'daki bir beyti “Toğuz yüz seksen **idi** târîh / Bu târîhde yazar nazmını râsîh” şeklinde okuyarak Hindî Mahmûd'un *Kıyas-ı Enbiyâ*'yı 980 (1572)'de yazdığını söylemekte, eseri yazarken 68 yaşında olduğunu beyan eden bir başka beyti de referans göstererek Hindî'nin 1504 yılında doğduğu neticesine ulaşmakta ve bu düşüncesini makale boyunca çeşitli vesilelerle tekrarlamaktadır. Halbuki Yekbaş, beyti yanlış okumuştur. Bu yanlış okuma bir dizi yanlış neticelere yol açmıştır. Meselâ şâirin doğum tarihini yanlış belirlemiş, hapis hayatını yanlış hesaplamış, eserin telif tarihini yanlış kaydetmiş, öyle ki Hindî'nin hürken kaleme aldığı eseri, “hapisteyken yazılmıştır” cümlesine mahkum edebilmiştir (bk. s. 156).¹⁰ Halbuki beytin ilgili mısraı “Toğuz yüz seksen **yedi** târîh” şeklindedir. Dolayısıyla, Hindî Mahmûd eserini 1572'de değil

¹⁰ Doğru bilgiler için bk. Ahmet Karataş *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kıyas-ı Enbiya'sının Tenkidli Metni*, I, 25-26.

Mart 1579'da yazmaya başlamış, Ağustos 1579'da bitirmiştir. Hindî Mahmûd eserini Yekbaş'ın iddia ettiği gibi hapisteyken değil, esaretten kurtulduktan sonra kendisini kurtaran Sultan III. Murad'a takdim etmek üzere kaleme almıştır. *Kıyas-ı Enbiyâ*'nın aşağıdaki beyitlerinde bu gayet açık belirtilmektedir.

5. Ki Şâh-ı kâm-kâr devrinde bu ân
Kıyas-ı enbiyâ nazmını ihsân
14. Bu hâl üzre du'âda **Hindî** şâha
 Hediyyesi budurur pâdişâha
7709. Ki nazma eyledi dil murğı cevân
 Diledüm medh ola Sulţân Murâd Hân

1. s. 141'de "**Ri'âyâ** ber-murâd giderdi dâ'im" şeklinde okunan mısradaki "ri'âyâ" kelimesi "halk, tebaa, zımmî" gibi mânâlara gelen "raiyye"nin çoğulu "re'âyâ" olmalıdır.

2. s. 142 ve 144'deki "Görüldi **ilçilige** şâh-ı şarkân" mısraının doğrusu mânâ ve vezne de uygun olarak "Görüldi **ilçilikle** şâh-ı şarkân" şeklindedir.

3. Yekbaş, s. 143'te Hindî Mahmûd'a II. Selim'in "Hindî" mahlasını verme sebebini onun daha önce kullandığı Hamdî mahlasının çok yaygın olarak kullanılmasına bağlamaktadır. Oysa padişahın ona Hindî mahlasını uygun görmesinin sebebi Hindî Mahmûd'un ten renginden (esmer) dolaıdır.¹¹

4. Yekbaş, s. 144'te Hindî Mahmûd'un "14 yıl boyunca her yıl Haremeyn'e hac kfilesiyle gönderilen mahmil-i şeriflere hizmet ettiğini de özellikle söyle"diğini idda etmektedir. Yekbaş burada da Hindî'nin metinlerini doğru çözümleyememiştir. Hindî Mahmûd'un Haremeyn (mahmil) hizmeti 3 yıldır, müteferrikalığı ise 14 yıldır. Hindî, her iki eserinde de mahmil hizmeti vesilesiyle üç defa haccettiğini söylemektedir.¹²

¹¹ Konuyla ilgili geniş bilgi için bk. *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kıyas-ı Enbiyâ'sının Tenkidli Metni*, I, 26-30.

¹² Konuyla ilgili teferruatlı bilgiler için bk. *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kıyas-ı Enbiyâ'sının Tenkidli Metni*, I, 41-44.

5. s. 146'da "İcâzet oldu döndük lâle ile / Sitanbul yolını tutduk şitâbân" mısraının aslı "İcâzet oldu döndük **Lala** ile" şeklindedir. Hindî Mahmûd'un bahsettiği Lala, II. Selim'in lalası Hüseyin Paşa'dır (v. 980/1572).

6. s. 146'da "Münâşib hâll-i 'arz olunmuş ol ân" mısraındaki "münâşib hâll-i" kelimeleri "**menâşib hâlli**" olmalıdır.

7. s. 146'da "Bu **hâllü** olmak imiş emr-i Rabbân" mısraındaki "hâllü" "**hâller**" olmalıdır.

8. s. 147'deki "Ki ser-defterde defterdâr Hasan'dur / O ma'zûl ola **pîr açalar** erkân" beytinde ikinci mısraın doğrusu "O ma'zûl ola **yir açalar** erkân" olmalıdır.

9. s. 147'de "Fütûhât **bâb** çün kim oldu meftûh" mısraının da bu hâliyle bir anlamı yoktur. Mısraın doğrusu "Fütûhât **bâbı** çün kim oldu meftûh" şeklindedir.

10. s. 149'da "Eritdüm ol kitâb-çün cân ile **ter**" mısraındaki "**ter**"in "**ten**" olması gerektiği bellidir. Zira "ter" akıtılır, eritilmez.

11. s. 149'da "Virüp küffâr bedel luğf **ehl-i** hünkâr" mısraındaki "ehl-i hünkâr" ibaresi "**ehli hünkâr**" şeklinde olmalıdır.

12. Sayın Yekbaş, s. 156'da Hindî Mahmûd'un *Kıyas-ı Enbiyâ*'sını hâpiste yazdığını iddia etmekte, 149'da da *Kıyas-ı Enbiyâ*'yı hükümdara hediye ettiğini ileri sürerek aşağıdaki beyitleri kaydetmektedir:

39. Kızıl alma'da Papa'nun elinde
Olup dört yıl o küffârın ilinde

40. **Hediye** didüm adına anuñ ben
Eritdüm ol kitâb-çün cân ile ten

41. Bi-ğamdillâh getürdüm pâdişâha
Anuñ luğfı ile bitmişdi yara

Halbuki bu beyitlerin *Kıyas-ı Enbiyâ* ile ilgisi yoktur. Hindî burada *Sergüzeştname*'sinden bahsetmekte ve **bu eserini** pâdişâha sunduğunu belirtmektedir.

13. s. 150'de Sayın Yekbaş, yukarıda ifade ettiğimiz yanlış okumanın üzerinden varsayımlara devam ederek 982/1574'te serbest bırakıldığını ve bu esnada 70 yaşında olduğunu söylemektedir. Halbuki yaptığımız çalış-

malar neticesinde Hindî'nin Rebiülâhir 983/ **Temmuz 1575'te 64 yaşındayken** hürriyetine kavuştuğunu tespit etmiştik.¹³ Hindî *Kısas-ı Enbiyâ*'sını 68 yaşındayken yazdığını açıkça söylediğine göre Yekbaş'ın iddia ettiği gibi eserini hapisteyken yazmış olamaz.

14. s. 151'de Sa'lebî'nin *Kitâbü 'Arâisi'l-Mecâlis fi Kasasi'l-Enbiyâ* adlı eserindeki *Mecâlis* ifadesi muhtemelen gözden kaçtığı için *Mecâsil* şeklinde çıkmıştır.

15. Müellifin s. 150-151'de kısas-ı enbiyâ türü ile ilgili verdiği bilgiler maalesef akademik derinlikten uzaktır. Tamamı yüzeysel olan bu bilgiler *İslâm Ansiklopedisi*'nin oldukça yetersiz *Kısas-ı Enbiya* maddesinden ve Seyyid Kutub'un popüler bir neşriyat olarak *Kur'an'da Edebî Tasvir* adıyla tercüme edilen eserinden derlenmiştir. Oysa doktora çalışmamızda başta İslâm tarihinin ilk tefsir ve tarihleri olmak üzere kısas-ı enbiyâ türü ile ilgili ana kaynaklara müracaat etmiş, türün Türk edebiyat, san'at ve kültür tarihindeki yeri ve önemi üzerinde teferruatlı bir şekilde durmuştuk.¹⁴ "Kısas-ı enbiyâ peygamber kıssaları demektir." gibi sıradan bir cümleye bile dipnot veren müellifin çalışmamızın bu kısmını da görmezden gelmesi mânidârdır.*

16. Sayın Yekbaş, s. 152'de *Kısas-ı Enbiyâ*'nın British nüshasının müstensihinin "Mehemmed" olduğunu ileri sürmektedir. Bunun sebebi son varakın alt kısmındaki sağlı sollu iki kutucukta "Muhammed" isminin yazılmış olmasıdır. "Muhammed" yazılarının hemen üst kısmındaki "Lâilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh" ibâresinden müstensihin oraya kendi adını değil Hz. Peygamber'in adını yazdığını anlıyoruz. Zaten yazı istifi de hattatların Hz. Peygamber'in ismini yazarken uyguladıkları istif ile aynıdır.

17. s. 152'de "hikâyâtı" kelimesi "hikâyâtından" "muhtasar-ı müfid" ibaresi "muhtasar müfid", "bu hâlde" "bu hâlden" olmalıdır.

¹³ bk. Ahmet Karataş, *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kısas-ı Enbiya'sının Tenkidli Metni*, I, 127-131.

¹⁴ bk. Ahmet Karataş, *a.g.e.*, I, 1-20.

* Hatırlatma: Yazarın tezi Ağustos 2012'de kullanıma açılmıştı, yazar ise makalesini Dergimize Aralık 2011'de göndermişti. (Ü. A.)

18. Yekbaş, s. 139'un son beytinde 80 rakamını "seksen" şeklinde okumuşken s. 155'in sonuna yeniden yazdığı aynı beyitte bu rakamı "seksân" olarak okumuştur. Halbuki, eski imlâda bu kelime "elif"li yazılsa bile "seksen" diye okunur.

19. Yekbaş, s. 156'da *Sergüzeştname* nüshası hakkında bilgi verirken nüshanın **sondan** eksik olduğunu söylemektedir. Nüsha sadece sondan eksik değildir. Eser dağılmış, varaklar kopmuş, binlerce beyit kaybolmuştur. Nüsha muhtevaya muttali olmayan birileri tarafından özensizce yapıştırılmıştır. Dolayısıyla Hindî'nin belli bir sırayla kaleme aldığı eserde sıralama karışmıştır.¹⁵

20. Yekbaş'ın s. 158'de "Hüve'l-Fettâh" ile ilgili **dipnot göstermeden** verdiği bir paragraflık bilgi ile tezimizde Bekir Kütüoğlu referansıyla kaydettiğimiz bilgileri buraya alarak durumu sizlerin takdirine bırakıyoruz:

Yekbaş:

"**Malum olduğu üzere** eskiden mektup, arzuhâl, tezkere vb. kâğıtların üstünde *Hû* isminin bulunması bir gelenektir. Bir anlamda mektubun besmelesi sayılan *hüve* lafzına Allah'ın isimlerinden biri bitiştirilerek yazılırdı. Bundan maksat, muhataptan beklenenin yerine gelmesine yardımcı olmasıdır. Bu yüzden Allah'ın isimlerinden bir iyazılırken, mektubun amacına uygun olmasına dikkat edilirdi. Mesela karşı taraftan bir ihsan veya hediye bekleyenler, hüve'l-Kerîm veya hüve'l-Muhsin, yardım isteyenler hüve'l-Mu'în, hasta olup şifâ bekleyenler hüve'ş-Şâfi gibi ibâreler yazardı..." (**dipnot yok**)

Karataş:

Bilindiği gibi, Osmanlı inşâ ve kitâbet geleneğinde mektup, arzihâl, arizâ, tezkire vs. yazmanın usul ve kaidelerinden biri de yazılacak metnin başına muhâtabtan beklenenin yerine gelmesine yardımcı olması için "Hüve" lafzı ile birlikte Al-

¹⁵ Geniş bilgi için bk. Ahmet Karataş, "Bir İnebahtı Gâzisinin Esâret Hâtıraları: Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd", s. 17-48; a.mlf., *Hindî Mahmud Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kısas-ı Enbiya'sının Tenkidli Metni*, I, s. 182-189.

lah'ın isimlerinden birini bitiştirerek isim koymaktı. Meselâ maddî bir ihsan talebinde “Hüve'l-Kerîm”, “Hüve'l-Mu'tî” veya “Hüve'l-Muhsin”, istiânede “Hüve'l-Mu'în”, sığınma yahut yardım isteğinde “Hüve'l-Mugîs”, seferde ve gazâda “Hüve'l-Melik”, “Hüve'l-Fettâh”, “Hüve'l-Mu'în” yazılırdı. (Kaynak olarak gösterdiğimiz dipnot: bk. Bekir Kütükoğlu, “Münşeât Mecmualarının Osmanlı Diplomatîği Bakımından Ehemmiyeti”, *Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri: Bildiriler* (ed. Mübahat S. Kütükoğlu), İstanbul 1988, s. 174.)

21. s. 160'da “Hâkîrâne zühûra geldi el'ân” mısraındaki “el'ân” “ol ân” olmalıdır.

22. Aynı sayfada geçen “manzuzeme” kelimesinden kastedilen herhâlde “manzûme”dir.

23. s. 161'de Sayın Yekbaş, Hindî'nin *Sergüzeştname*'sinde “Vasf-ı âlât-ı Harb” başlıklı bir manzume yazıp burada İnebahtı Savaşı'nda kullanılan silahlardan bahsetmesini “ilginç” bulmaktadır. Oysa *Sergüzeştname* aynı zamanda bir gazavâtname'dir. Bu sebeple savaşta kullanılan âletlerden bahsetmesinden doğal ne olabilir?

24. s. 161'in son beytinde “Zamm-ı toköz eyle bilür 'irfân” mısraındaki “eyle” yanlış okunduğu için vezni bozmaktadır. Mısra “Zamm-ı toköz ile bilür 'irfân” şeklinde olmalıydı.

25. s. 162'deki ilk beyit ise şöyle okunmuş: “Şoydılar her gemi de maḥbûsı / **Atdılar cümle-i olar** 'uryân”! Birinci mısra da ayrı yazılan “de” bağlaç değildir. Kelime “gemide” şeklinde yazılmalıdır. Sayın Yekbaş, “**Atdılar cümle-i olar** 'uryân” şeklinde okuduğu ikinci mısraın ne anlatmak istediğini de keşke yazsaydı! “Cümle-i olar” şeklinde bir terki b olur mu? Mısraın doğrusu “**İtdiler cemmûñ olar** 'uryân” şeklindedir.

26. s. 164'teki elifeyede “Te didi tâ erlige yazıldı” şeklinde okunan mısradaki “tâ erlige” ibaresi “tâ ezel ki” şeklinde olmalıdır. Nüşhada her ne kadar “j”nin üstünde nokta yoksa da yukarıda da belirttiğimiz gibi müstensih/müellif bu tarz hataları metin boyunca yapmaktadır.

27. s. 164'te “Hı didi ḥayr ola **şakki** anuñ” şeklinde okunan mısra da bu hâliyle bir mânâ ifade etmemektedir. Doğrusu “Hı didi ḥayr ola **şoñı** anuñ” olmalıydı.

28. s. 165'te “*Ze didi zâr idüben âh itmek / Râh açıldı sizüñdür meydân*” beytinde geçen “**itmek**” beytin mânâsından da anlaşılacağı üzere “**itmeñ**” olacaktır.

29. s. 165'te “Cümle **eşkal-i hıfz** ider Mennân” mısraı “Cümle **eşkal-i hıfz** ider Mennân” şeklinde olmalıdır.

30. Aynı sayfada “*Tı didi tay idüñ mekân yilüñüz*” şeklinde olması gereken mısra ise “*Tı didi tay idüñ mekân bilüñüz*” olarak okunmuştur.

31. Yine s. 165'te “*Ayn eydür 'âlemüñ işâretüni*” mısraındaki “eydür” vezin ve mânâ icabı “**ider**” olmalı.

32. s. 165'te “Kim ki **az çoğa** eyleye şükrân” şeklinde okunan mısra “Kim ki **aza çoğa** eyleye şükrân” olarak okunmalıdır.

33. s. 165'te “Gitdi gam şâd ola **demî vîrân**” olarak okunan mısraın da ne dediği anlaşılmamaktadır! Halbuki doğrusu “Gitdi gam şâd ola **dil-i vîrân**”dır. Böylece mısra da anlatılmak istenen husus da vuzuha kavuşmaktadır.

34. s. 166'da “Nûn didi...” şeklinde başlayan mısra da “nûra reh” ibaresi okunmamıştır.

35. s. 167'de “Bu maḥbûs **yâr ile** olındı seyrân” şeklinde okunan mısra yine hem mânâyâ hem de müstensihnin genel yazım şekline uygun olarak “**yârânla**” şeklinde okunmalıydı. Mısra da Hindî Mahmûd Roma şehrini “yâr”i ile deḡil, hapis arkadaşlarıyla gördüğünü anlatmaktadır.

36. “O ḥâşâ **dir ki** tañrımızdır 'Îsâ” şeklinde okunması gereken mısra ise “O ḥâşâ **dîn ki** tañrımızdır 'Îsâ” şeklinde okunmuştur!

37. Yekbaş, s. 167'de “Ki her sâl içre...” şeklinde başlayan beyit ile “O ḥâşâ dir ki...” beyitlerinin yerlerini deḡiştirmiştir.

38. s. 167'de “Olur dînâr on biñ **ile iz'ân**” şeklindeki mısra ise “Olur dînâr on biñ **eyle iz'ân**” olarak okunmalıdır.

39. s. 168'de “Toñuz çaldı şanasın **kelb** ol an” mısraı “Toñuz çaldı şanasın **kelbi** ol an” olarak okunmalıydı.

40. “Ki dirler budurur **âyîn ü edyân**” şeklinde okunan mısra da -nüshada her ne kadar “**ı**” harfi varsa da mânâ icabı “Ki dirler budurur **âyîn-i edyân**” şeklinde okunmalıydı. Zira yukarıda da ifade ettiğimiz gibi nüshada bu tarz hatalar hemen her varakta göze çarpmaktadır.

41. s. 169'da "O dem tâbût içine **qorlar** anı" şeklinde olması gereken mısra "O dem tâbût içine **qodılar** anı" biçiminde okunduğundan vezin bozulmuştur.

42. s. 169'da "Kemerden tâbût üsti **kıldı** hâlî" olarak okunan mısra "Kemerden tâbût üsti **qaldı** hâlî" şeklinde okunmalıydı.

43. s. 169'daki "Papanuñ **şekl-i naqş** olındı ol ân" mısra da "Papanuñ **şekli naqş** olındı ol ân" olarak okunmalıydı.

44. Yekbaş, "şenbe" kelimesini de kâh "şenbe" kâh "şenbih" olarak okumuştur. bk. s. 161: "Rûz-ı yek-şenbe idi qapudân", s. 169: "Rûz-ı se-şenbih idi vaqt-i 'aşr".

45. s. "Dinilür Betro-yı aşhâb-ı 'Îsî" mısraında yapılan müteselsil terkiib yerine mısra "Dinilür Betro'yu aşhâb-ı 'Îsî" şeklinde okunarak Hindî'nin Pietro'yu Hz. İsa'nın ashâbı olarak anlatmak istediği görülme-lydi.

46. s. 170'de "Zeriyle hac degmiş yaqasına" şeklinde okunan mısra-nın doğrusu "Zer-ile haçı dikmiş yaqasına" şeklindedir.

47. Sayın Yekbaş Hindî Mahmûd'un *Sergüzeştname*'sinin kaside nazım şekliyle yazıldığını ifade etmektedir. *Sergüzeştname*'nin nazım şeklinin kaside olduğu kanaatinde değiliz. *Sergüzeştname*'yle alâkalı hazırladığımız çalışmada eserin nazım şekliyle ilgili yaptığımız değerlendirme şu şekil-dedir:

Sergüzeştname'de birkaç nazım şekli kullanılmıştır. Ancak eser, başta gelen nazım şekli itibariyle de oldukça ilginçtir. **Tertibi** (Besmele, tevhîd, münâcât, na't-ı Nebî, na't-ı çâr-yâr-ı güzîn, na't-ı Hz. Hasan-Hüseyn, na't-ı ashâb, medh-i pâdişâh, sebeb-i te'lif, vâsf-ı bâis-i nazm...), **hâkim vezinleri**, **tarzı** ve **üslûbu** dikkate alındığında eserin nazım şekli mesnevî gibi görünmektedir. Nitekim merhum Âmil Çelebioğlu da *Sergüzeştname*'yi Kanûnî devrinin "mesnevî edebiyatı" içinde değerlendirerek eserin bu tarzda kaleme alındığını açıkça belirtmiştir.¹⁶ Ancak kafiye örgüsüne bakıldığında Hindî'nin mesnevî nazım şeklinin kendine mahsus ana kai-

¹⁶ bk. Âmil Çelebioğlu, *Kanûnî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı*, s. 104.

desine (aa, bb, cc, dd, ...) uymayarak beyitlerin sonunu “-ân” kafiyesiyle tek sese ircâ edip bir önceki beyte bağladığı görülmektedir (aa, ba, ca, da, ...). Bu durum eserin hâkim nazım şekline kasîde dememizi gerektirmektedir. Fakat o, eserde farklı bir nazım şekli kullandığında çoğunlukla “kasîde, gazel, kıt’a, beyit” başlığını koyarak o manzumenin şeklini ayrıca belirtmiş, ana konuya dönerken ise genelde “nazm” veya “ve lehû” başlığını kullanmıştır.

Öte yandan sayısı iki yüzü aşan vezin hatâsı, aynı manzume içinde bile kafiye oluşturmak için sık sık aynı kelimelerin kullanılması,¹⁷ hattâ bazan peşpeşe gelen beyitlerde aynı kelimeyle kafiye oluşturulması,¹⁸ bir çok mısırda vezni tutturmak yahut mısraı tamamlamak için ilâve edilen “ki, kim, hem, dahı, iy, dinle, gör, inan” gibi kelimeler, çoğu yerde edebî sanatlardan uzak basit tahkiye tarzıyla konunun anlatılması gibi eserin barındırdığı bir yığın edebî problem onun ana manzumesine Türk edebiyatının edebî gücü en yüksek, en sanatlı nazım şekli olan “kasîde” dememize mânî olmaktadır. Üstelik Hindî Mahmûd’un *Sergüzeştname*’yi 8000 beyit olarak kaleme aldığını göz önünde bulundurduğumuzda¹⁹ bu kadar geniş hacimli bir eserin nazım şekline kasîde dememiz zaten mümkün değildir. Eserdeki tevhid, münâcât, na’t, mer-siye gibi manzumeler kasîdeyse de hem yukarıda bahsettiğimiz hususlar ve problemler hem de eserde esas itibariyle savaş ve esâretle alâkalı birbirini takip eden konuların **hikâye edilmesi** *Sergüzeştname*’yi bir “kasîde mecmuası” olarak değerlendirmemizi de imkânsız kılmaktadır. O yüzden kafiye sistemiyle kasîdeye, bunun dışındaki bütün yönleriyle mes-

¹⁷ 921 beyitlik manzumenin %25’inin kafiyesinin sadece bir düzine kelimeyle oluşturulması (36 beyit “cân”, 28 beyit “gebrân”, 22 “devrân”, 21 “sultân”, 20 “yârân”, 18 “Yezdân”, 18 “civân”, 15 “Sübhân”, 14 “Raḥmân”, 12 “dîvân”, 12 “seyrân” 12 devrân...) eserin kafiye bakımından ne kadar fakir olduğunu bize göstermektedir.

¹⁸ Meselâ 92 ve 93. beyitlerde kafiye “zebân” kelimesiyle oluşturulmuş, 390 ve 392. beyitlerin kafiyesi “yârân” kelimesiyle sağlanmıştır.

¹⁹ 38. Ki yazdım anda cümle **sergüzeştüm**

İdüp cûş anda deryâ gibi taştım

39. **Sekiz bin beyt** ile yazdım kitâbum

Naşîhat idi yârâna hitâbum (*Kıyas-ı Enbiyâ*, 2^b)

nevîye uyan *Sergüzeştname*'nin hâkim nazım şekline genel anlamıyla **manzume** demenin daha doğru olacağı kanaatindedir.²⁰

48. Makale baştan sona incelendiğinde Yekbaş'ın makalesinde Hindî Mahmud'un hayatıyla ilgili verilen bilgilerin çok yetersiz olduğu görülecektir.*

Sonuç olarak, üzerinde dört yıl fiilen çalıştığımız, makale yazdığımız, doktora tezi hazırladığımız ve *Sergüzeştname*'sini neşretmek üzere olduğumuzu hem makalede hem de tezde söylediğimiz Hindî Mahmûd ve eserleri ile ilgili yeni bir buluş, farklı ve tam bir nüsha, orijinal bir belge, müellifin hayatına dâir yeni bir ipucu bulmadığı hâlde Hakan Yekbaş'ın bütün emeğimizi hiçe sayarak, görmezden gelerek bir makale yazıp bunu neşretmesi bilimsel ahlâkla bağdaşmamaktadır.

²⁰ Ahmet Karataş, *Sergüzeştname-i Hindî Mahmûd: İnebahtı Gâzisi Hindî Mahmûd ve Esâret Hâtrâları*, İstanbul 2013 (baskıda), s. 212-214.

* Bu paragraftan sonra gelen "C) Makalenin Yayım Aşamasıyla İlgili Problemler" başlığı altında dile getirilen hususlar, yoğun bir mesai içinde oldukları hâlde zaman ayırıp herhangi bir ücret talep etmeden kendilerine gönderilen makaleleri değerlendiren rapor yazma zahmetine katlanan saygıdeğer akademisyenlerimizi ve hakemlik müessesini zan altında bıraktığından tarafımdan çıkarılmıştır. (Ü. A.)